

Beslut

efter kvalitetsgranskning av
undervisningen i källkritiskt förhållningssätt
– fokus gymnasieskolan
vid Vilhelm Mobergsgymnasiet
med Emmaboda kommun som huvudman

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 § skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning på Vilhelm Mobergsgymnasiet i Emmaboda avseende verksamhetens kvalitet inom undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan. Syftet med denna kvalitetsgranskning är att granska kvaliteten i de utvalda skolornas undervisning i källkritiskt förhållningssätt till digitala och andra källor, med fokus på gymnasieskolan. I granskningen omfattar begreppet källkritiskt förhållningssätt både källkritik, källtillit och informationssökning. Granskningen syftar till att besvara frågan:

I vilken utsträckning främjar undervisningen elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor?

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga och enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor avseende geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesprogram och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras våren 2024.

Granskningen genomfördes den 3 oktober 2023 av utredarna Maria B. Stiegsdotter och Lena Osvaldsson.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen tagit fram i granskningen inom det granskade området vilket beskrivs i bilaga 1. I denna bilaga finns också beskrivet hur granskningen har genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 2. På varje område bedöms om verksamheten uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar men utvecklingsområden finns eller i låg utsträckning. Om en verksamhet bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas och visar på inom vilka punkter. En skriftlig redovisning av åtgärder begärs också av skolan. Om en verksamhet bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning begär inte Skolinspektionen motsvarande redovisning men kan lämna framåtsyftande kommentarer.

Fakta om verksamheten

Vilhelm Mobergsgymnasiet är en kommunal gymnasieskola i Emmaboda kommun. Vid skolan bedrivs utbildning inom gymnasieskolans ekonomiprogram, Samhällsvetenskapsprogrammet, Naturvetenskapsprogrammet, Teknikprogrammet, Vård och omsorgsprogrammet, Industritekniska programmet, samt Introduktionsprogrammet. Enligt huvudmannens uppgift får ungefär 170 elever sin utbildning vid skolenheten, som leds av en rektor.

Beslut:

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Vilhelm Mobergsgymnasiet i Emmaboda i följande utsträckning:

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor *i flera delar, men utvecklingsområden finns.*

Ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande delar:

- Rektorn, lärarna och skolbibliotekarierna behöver utveckla det systematiska samarbetet i frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.
- Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen i källkritiskt förhållningssätt omfattar att söka, granska och värdera information i olika sorters källor.
- Lärarna behöver ge eleverna konkret stöd i arbetet med källor samt tydlig och framtidsytande återkoppling när det gäller att söka, granska och värdera källor för att eleverna ska kunna utveckla sitt källkritiska förhållningssätt.

Uppföljning

Huvudmannen ska senast den 2024-05-15 redovisa till Skolinspektionen vilka förbättringsåtgärder som vidtagits utifrån de identifierade utvecklingsområdena och resultat av dessa åtgärder. Som stöd för redovisningen bör bifogad mall (bilaga 3) användas.

Redogörelsen skickas via e-post till dokument.goteborg@skolinspektionen.se.
Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (dnr 2022:8458) i de handlingar som sänds in.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar.

Undervisning för att främja elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala och andra källor

Kvalitetsgranskningen syftar till att granska i vilken utsträckning undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda såväl digitala som andra källor.

Det innefattar en granskning av hur lärarna arbetar för att utveckla och anpassa undervisningen till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Samarbetet mellan lärare och skolbibliotekens personal har en viktig roll att fylla i det.

Granskningen innefattar också om ett källkritiskt förhållningssätt och metod ständigt är levande/närvarande i undervisningen genom både teoretiska resonemang och praktiska exempel. Detta innefattar prövningar av trovärdighet och relevans av både information och olika källor. Det gäller såväl text som bild, rörlig bild och ljud samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Till sist innefattar granskningen hur eleverna får möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt samt hur lärarna leder och stöttar elevernas utveckling av källkritiska förmågor.

Undervisningen främjar elevernas förmåga att söka och värdera information samt använda digitala som andra källor *i flera delar, men utvecklingsområden finns*.

Granskningen visar att det på skolenheten inte finns något övergripande och strukturerat samarbete lärarna emellan, eller samarbete som involverar skolbibliotekarie, när det gäller undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. Undervisningen i källkritik är en fråga som enskilda lärare i stor utsträckning tar ställning till själva. Då samarbeten lärare eller kurser emellan förekommer sker det på de inblandades

eget initiativ. Lärarna strävar efter att hålla sig själva och undervisningen uppdaterad gällande källkritiskt förhållningssätt och de tar del av information som rör källkritik och teknisk utveckling. Lärarna diskuterar dock endast sporadiskt sinsemellan hur samhällsutvecklingen och den tekniska utvecklingen påverkar förhållningssättet till och undervisningen i källkritik och informationssökning. På Vilhelm Mobergsgymnasiet finns skolbibliotekarier med kompetens att verka stöttande i undervisningen när det kommer till att söka, granska och värdera information. Granskningen visar att skolbibliotekarierna trots det inte någon större omfattning är involverade i arbetet med att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Granskningen visar även att en del av lärarna återkommande behandlar källkritiskt förhållningssätt i undervisningen och att källkritik är närvarande i flera ämnen och på flera sätt, men att elever som läser på yrkesprogram inte får lika stora möjligheter att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt som elever som läser på högskoleförberedande program. Dessutom visar granskningen att elever som läser svenska som andraspråk inte får samma möjligheter att utveckla sina källkritiska förmågor som de elever som läser svenska. Undervisningen på Vilhelm Mobergsgymnasiet ger eleverna möjlighet att träna på att söka, granska och värdera information. Det framkommer också av granskningen att undervisningen främst fokuserar på digitala, textbaserade källor och bilder men i liten utsträckning omfattar tryckta källor, filmer, ljud eller multimodala källor, även om det också förekommer sådana inslag. Lärarna undervisar om hur informationssökning går till och om hur olika källor kan granskas och tolkas, och de tar upp begrepp som är relevanta i källkritiska resonemang. Vid enstaka tillfällen är en skolbibliotekarie engagerad i undervisningen och håller då exempelvis i genomgångar om informationssökning. I genomgångarna tar skolbibliotekarien även upp avancerad sökning och hur informationsflöden kan påverkas av algoritmer. Undervisningen omfattar sökningar i databaser som skolan har tillgång till och i viss mån också informationssökning i tryckta källor, som böcker, tidningar och tidskrifter. Granskningen visar också att undervisningen till viss del åskådliggör behovet av ett källkritiskt förhållningssätt.

Vidare framkommer av granskningen att lärarna utformar uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda ett källkritiskt förhållningssätt. Uppgifterna ger dock eleverna liten möjlighet att återkommande granska tryckta källor, film, ljud och källor som är multimodala. Eleverna på studieförberedande program får i högre utsträckning än eleverna på yrkesprogram uppgifter som innebär större utmaningar och ökad progression när det gäller de källkritiska färdigheterna och förmågorna. Lärarna ger eleverna ett aktivt stöd och vissa stödstrukturer för att utveckla sina

källkritiska ställningstaganden och även om det inte finns några överenskomna arbetssätt eller strategier i kollegiet för hur lärarna ska stötta eleverna i arbetet med källor, upplever eleverna att de förhåller sig på ett liknande sätt i frågor som rör källkritik. Slutligen framgår att eleverna får återkoppling på hur de använder ett källkritiskt förhållningssätt både muntlig under arbetets gång och när det ingår i uppgiften att det är något som ska bedömas, men att återkoppling på arbetet med källor inte sker som en naturlig del i lärarnas feedback på elevernas uppgifter.

Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

Granskningen visar att det inte förekommer något gemensamt arbete kring undervisningen i källkritik där lärarna samarbetar för att eleverna ska kunna utveckla ett källkritiskt förhållningssätt. Skolenheten har två skolbibliotekarier, ett skolbibliotek och närhet till externt bibliotek. Lärarna strävar med olika stort engagemang och medvetenhet efter att hålla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt uppdaterad genom att informera sig om den tekniska utvecklingen och om de informationskanaler som eleverna använder i sin vardag. Det är i stor del upp till var och en av lärarna att hålla sig à jour, även om de under innevarande läsår på huvudmannens initiativ deltar i en kommunövergripande kompetensutvecklingsinsats med fokus på AI.

Samarbete i frågor som rör källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att lärarna på Vilhelm Mobergsgymnasiet i viss mån samarbetar sinsemellan och med skolbibliotekarien kring undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. Av samtliga intervjuer framgår att samarbetet för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt sker sporadiskt. Rektorn och lärarna säger att det inte finns några gemensamma strategier för undervisningen i källkritik förutom det som nämns i skolans biblioteksplan. Enligt lärarna bidrar informella samtal med kollegor till en samsyn när det kommer till förhållningssätt rörande källkritik. De beskriver vidare att det enda övergripande samarbete som finns på skolenheten och som omfattar undervisningen i källkritik är då lärare som undervisar i kurser på studieförberedande program träffas för att diskutera nästkommande års arbete med kursen gymnasiearbetet. Av intervjuerna framgår också att det inte finns några gemensamma överenskommelser eller något gemensamt material, som exempelvis mallar eller dokument, för arbetet med källkritiskt förhållningssätt och som lärarna använder i undervisningen.

Vidare visar granskningen att lärare och skolbibliotekarie främst samarbetar inför och under gymnasiearbetet i år 3 på studieförberedande program. På skolenheten finns ett skolbibliotek och två skolbibliotekarier. Skolbibliotekarie är engagerad i

undervisningen i källkritiskt förhållningssätt främst i syfte att förbereda eleverna i år 2 för gymnasiearbetet. Av intervjuer med elever och lärare framkommer att skolbibliotekarie finns med i undervisningen under år 2 i någon mån och då bland annat går igenom informationssökning under en lektion i svenska och en lektion i Historia 2. Inget liknande har skett i undervisningen i svenska som andraspråk. Skolbibliotekarien är schemalagd för att vara tillgänglig för eleverna under samtliga pass som avsatts för gymnasiearbetet. Hen är dock inte involverad i undervisningen i någon större omfattning under övriga gymnasieår, bortsett från en genomgång i källkritik för elever på introduktionsprogrammet. Vid enstaka tillfällen tar skolbibliotekarien även fram källor åt lärarna. Lärarna säger att de har nära till bibliotekarien och således snabbt får hjälp om de behöver. Rektorn uppger att skolbibliotekarien ingår i ämneslaget i svenska och svenska som andraspråk. Trots att det finns en närhet mellan skolbibliotekarierna och undervisande lärare utifrån skolans organisering, används inte skolbibliotekariernas sakkunskap för att utveckla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt i någon större utsträckning.

Utveckling av undervisningen i källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att lärarna i olika stor grad och på olika sätt strävar efter att hålla undervisningen i källkritiskt förhållningssätt uppdaterad. Av intervju med lärarna framkommer att det främst är på eget initiativ och utifrån respektive lärares egna intressen som de håller sig informerade om vad som sker i samhället. Det framgår även att det är individuellt hur mycket var och en uppdaterar sig om den tekniska utvecklingen och om informationssökning. De kanaler som lärarna själva använder för att hålla sig à jour är genom nyheter i media, genom att samtala med varandra, med eleverna och med andra i sin omgivning och genom att ta del av material på exempelvis Skolverkets hemsida. Lärarkollegiet har fått viss kompetensutveckling på området i samband med att de har tagit del av Skolverkets moduler kopplade till läslýftet. När det gäller den tekniska utvecklingen har huvudmannen initierat en kommunövergripande fortbildning om AI och olika tekniska verktyg. Initialt har fokus för fortbildningen varit teknikens roll för fusk och redovisningssätt i skolan, men under höstterminen kommer enligt lärarna skolans personal att få ta del av föreläsningar och workshops som de tror ska ha ett annat perspektiv och som kommer att ge en ökad kunskap om hur tekniken fungerar och kan användas. Rektorerna fick i samband med en föreläsning vid läsårsstart i samverkan med Linnéuniversitetet möjlighet att pröva olika AI-verktyg. Lärarna hade dock inte möjlighet att delta vid tillfället. Några av lärarna säger att de provar tekniska verktyg som exempelvis ChatGPT själva för att sätta sig in i hur de fungerar.

Det finns inget systematiskt övergripande arbete som syftar till att förse skolans personal med verktyg och strategier för att hantera kontroversiella frågor i samband med källkritik, desinformation och konspirationsteorier. Av intervju med lärarna framgår att de diskuterar och hanterar kontroversiella frågor när sådana kommer upp i mötet med eleverna. Rektorn uppger att det inte finns något systematiskt arbete på skolenheten kring att exempelvis hantera kontroversiella frågor, men att närheten i den kommunala verksamheten gör att det finns stöd i organisationen när komplexa situationer uppstår som påverkar elever och personal. Som exempel nämner rektorn en insats på temat könsidentitet som kom till på förekomsten anledning. Den bestod bland annat av en föreläsning och av att kommunens HR-avdelning tillsammans med ett företag som skolan har samarbete med tog fram ett stödmaterial för fortsatt arbete med eleverna.

Lärarna har en god inblick i vilka digitala forum som eleverna rör sig på men det finns ett behov av att stärka lärarnas kompetens ytterligare. Av intervju med lärare framgår att de främst genom sina samtal med elever får insikt om hur eleverna får till sig information och vilka olika digitala forum de rör sig på. Lärarna tycker trots det att de kan för lite om elevernas digitala världar. Såväl rektorn som lärarna uttrycker även att det finns ett behov av att stärka kompetensen i kollegiet ytterligare när det gäller de forum som eleverna använder och när det gäller den tekniska utvecklingen – till exempel om AI och om hur det går till att generera bilder.

Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

I granskningen framkommer att ett källkritiskt förhållningssätt är ständigt närvarande i undervisningen i flera ämnen och kurser, men att elever som läser på yrkesprogram inte får lika stora möjligheter att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt som elever på högskoleförberedande program eller om de läser svenska som andraspråk. Undervisningen innehåller teoretiska resonemang och praktiska exempel på hur information och källor kan granskas och värderas. Undervisningen tar även upp informationssökning i olika typer av källor. Dock ligger tonvikten på digitala, textbaserade källor och den tar endast i begränsad omfattning upp tryckta källor. Vidare framkommer att undervisningen i viss utsträckning omfattar vad som styr och påverkar utfallet av sökningar på internet. Granskningen visar också att det finns skillnader när det gäller vad elever på studieförberedande program och elever på yrkesprogram får för undervisning i källkritiskt förhållningssätt.

Källkritiskt förhållningssätt i undervisningen

Granskningen visar att även om ett källkritiskt förhållningssätt är ständigt närvarande på ett naturligt sätt i undervisningen i flera kurser på Vilhelm Mobergsgymnasiet, skiljer sig den undervisning i källkritiskt förhållningssätt som elever på yrkesprogram får markant från undervisningen på studieförberedande program och synlighet för de elever som också läser svenska som andraspråk. Av intervjuer framgår att lärarna i de flesta kurser inkluderar ett källkritiskt förhållningssätt utifrån ämnets innehåll och karaktär. Eleverna säger att källkritik finns med som en del i undervisningen i flera ämnen. Av intervjuer med elever och lärare framgår att alla elever får undervisning i källkritik men att det skiljer sig mellan studieförberedande och yrkesprogram när det kommer till hur mycket och hur ingående undervisningen tar upp källkritiska aspekter. Undervisningen som riktar sig till eleverna på studieförberedande program syftar till stor del till att förbereda eleverna för gymnasiearbetet och innehåller mer avancerade inslag när det gäller exempelvis informationssökning. Skolbibliotekarien går under en uppstarts dag för gymnasiearbetet för eleverna i år 2 igenom avancerade sökningar på internet, sökningar i databaser och i mediaarkivet. Hen tar då även upp Google Scholar och vetenskapliga texter. Lärarna beskriver att de i påbyggnadskurser i ämnen som svenska, historia och samhällskunskap arbetar med källkritiskt förhållningssätt just för att förbereda eleverna inför gymnasiearbetet. Av intervjuer med elever och lärare framgår att informationssökning och granskning av källor ofta ingår som en naturlig del i uppgifterna på både yrkesprogram och studieförberedande program. Eleverna som läser yrkesprogram säger att det främst sker i undervisningen i svenska och samhällskunskap. De kan inte påminna sig om att något likande har förekommit i exempelvis kursen i engelska. Eleverna på studieförberedande program däremot upplever att källkritik är ständigt närvarande som en naturlig del i undervisningen och ger exempel på hur det förekommer inslag av det i ämnen som svenska, historia, engelska, samhällskunskap. I historia har läraren haft genomgångar om de källkritiska kriterierna och på en lektion i engelska har läraren repeterat sådant som bibliotekarien har tagit upp om informationssökning samt lyft tidsaspekten vid granskning av källor. Dock beskriver de att lärarna i flera av kurserna inte har gått in specifikt på källkritiska frågor i utan har istället på mer övergripande sätt uppmanat till att tillämpa ett källkritiskt förhållningssätt. I naturvetenskapliga ämnen beskriver eleverna att den information som de har arbetat med främst kommer från läromedel och lärarens genomgångar, men att undervisningen har tagit upp vad ett vetenskapligt förhållningssätt innebär. Undervisningen i svenska som andraspråk har enligt eleverna inte tagit upp informationssökning eller källkritiskt arbete.

Undervisningen i flera ämnen tar emellanåt upp ämnen och frågor som utmanar elevernas åsikter och tankar och som ställer krav på ett källkritiskt förhållningssätt.

Intervjuer med lärare och elever samt lektionsobservationer visar att det i undervisningen förekommer innehåll som tar upp exempelvis vinklade nyheter, desinformation, propaganda och manipulerade bilder. Elever på studieförberedande program berättar att en kurs i religion bland annat har fått diskutera ämnen som exempelvis böneutrop och vad det skulle innebära om det inte vara religionsfrihet i Sverige. Lektionsobservationer visar att undervisningen i samhällskunskap för eleverna på yrkesförberedande program till exempel tar upp frågor utifrån ett arbetsområde om demokrati och mänskliga rättigheter, där eleverna får möjlighet att möta olika åsikter och diskutera olika frågor som utmanar deras egna tankar och värderingar. Av intervjun med lärarna framgår att undervisningen i historia och samhällskunskap tar upp bland annat massmedia, propaganda, falska nyheter, tendentiösa källor, manipulativa strategier och hur exempelvis kommersiella syften påverkar information. Eleverna och lärarna säger att de i kurserna i samhällskunskap och historia dessutom har tagit upp hur desinformation kan spridas och hur analyser av olika typer av källor, som exempelvis bilder och olika medietexter, kan gå till. Undervisningen i samhällskunskap, svenska, historia och naturvetenskapliga ämnen tar upp olika texttyper och lyfter skillnaden mellan dem. Texttyper som förekommer är till exempel nyhetsartiklar, debattartiklar, vetenskapliga artiklar och populärvetenskaplig text. Källor som filmer, poddar och sociala medier förekommer också i flera kurser. Läraren i historia beskriver exempelvis en uppgift som går ut på att analysera hur olika filmatiseringar skildrar olika tidsperioder och hur den samtidigt som filmen kommit till i påverkar vilken bild som förmedlas av en viss epok eller händelse.

Lärarna åskådliggör behovet av kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt genom att i några ämnen använda sig av kontroversiella och aktuella frågor i sin undervisning. Det framkommer i intervjuerna att lärarna tar upp företeelser i sociala medier och ryktesspridning och att de visar på vikten av ett källkritiskt förhållningssätt bland annat genom att utgå från konkreta exempel. Eleverna själva säger att det är vanligt med diskussioner i just samhällskunskap. Det framkommer i intervjun med eleverna på studieförberedande program att de fram till tiden för granskningen inte har mött inslag i undervisningen i naturvetenskapliga ämnen som har utmanat deras åsikter och tankar, eller som har ställt krav på ett källkritiskt förhållningssätt. Av intervju och kompletterande information från lärarna framgår emellertid att undervisningen i naturkunskap innehåller ett arbetsområde om hälsa och livsstil där frågor som exempelvis influensers tar upp lyfts. Det framgår dessutom av samtliga intervjuer att eleverna motiveras till ett källkritiskt förhållningssätt och resonemang genom att undervisningen tar upp aktuella och kontroversiella frågor. Lärarna säger att de för diskussioner i klasserna om aktuella frågor som eleverna själva tar upp och vill diskutera, men eleverna tycker att det är för få sådana inslag i

undervisningen och uppger att de mer får förhålla sig till olika frågor skriftligen än muntligt. Exempel som lärarna ger på frågor som de har utmanat elevernas källkritiska förmågor utifrån är olika sidors information om kriget i Ukraina, Natomedlemskapsfrågan, koranbränningar, provocerande rubriker som exempelvis att svenska myndighetsfunktioner tar muslimska barn och resonemang generellt om hur information och nyheter sprids samt vem som har vilken agenda. I en kurs har läraren åskådliggjort hur desinformation kan uppstå och information från samma ursprungskälla kan förvrängas utifrån en nyhet om narkomaner i svenska kyrkor som spreds via Bulgarien till USA. Läraren beskriver att eleverna blev provocerade och att det skapade goda förutsättningar för att ta upp frågor som syfte, källtillit och hur man kan granska en hemsida.

Granskning och värdering av information

Granskningen visar att vissa av lärarna undervisar om källkritiskt förhållningssätt genom teoretiska resonemang och i viss mån även praktiska exempel på hur information och olika källor kan granskas och värderas. Vidare framgår att tonvikten i undervisningen ligger på digitala textbaserade källor men att den också omfattar granskning av bilder och filmer samt i någon mån ljud och multimodala källor. Av intervjuer framkommer att lärarna tar upp så väl generella som ämnesspecifika begrepp som är relevanta i samband med tillämpning av ett källkritiskt förhållningssätt. Begrepp som förekommer är till exempel argument, motargument, äkthet, tid, tendens, rimlighet, beroende, källtillit och trovärdighet, syfte, målgrupp, objektivitet, perspektiv, variation, genre och copyright. I naturvetenskapliga kurser nämns även begrepp som tes, experiment och slutsats. Omedvetet fusk i forskning är också något som behandlas i naturvetenskapliga kurser. Eleverna berättar läraren i kemi har tagit upp att män ofta har fått äran för olika upptäckter och att det är männen som nämns i källorna, även om det ibland har varit kvinnor som har legat bakom upptäckterna. Undervisningen i svenska, historia och samhällskunskap omfattar jämförelser mellan och diskussioner om olika källor utifrån källkritiska kriterier och prövning av källors trovärdighet och relevans. Lektionsobservationer visar att ett sätt att undervisa om hur granskning av text på tidningsmediernas digitala plattformar kan gå till är att läraren projicerar medietexterna på storbild och exemplifierar, förklarar och diskuterar texternas innehåll, syfte och sammanhang i helklass. Av intervju med eleverna framgår att ett annat sätt som lärarna tillämpar är att visa hur granskning av olika källor kan gå till i anslutning till att eleverna själva får prova.

Eleverna möter de källkritiska kriterierna i olika ämnen. Det framgår av intervju med eleverna på studieförberedande program att de i samtliga ämnen, men framförallt i kurserna i svenska och historia, återkommande påminns om att tänka på tidsaspekten, tendens och trovärdighet när de arbetar med källor. Av intervjuer med lärare och elever framgår att lärarna inte i nämnvärd utsträckning undervisar om hur AI fungerar eller hur eleverna kan granska källor utifrån tanken på att de kan vara AI-genererade. Eleverna berättar att lärarna lyfter AI i undervisningen men då med fokus på fusk. De har inte fått undervisning om exempelvis vilka dilemman som kan finnas i samband med AI-genererad text i relation till källkritisk granskning och värdering. Enligt eleverna har varken lärarna eller någon skolbibliotekarie visat eller förklarat hur det går till att granska bilder med hjälp av bildsökning i exempelvis Google. Däremot har lärarna i svenska och historia förklarat att det är viktigt att granska bilder genom att förhålla sig till dem utifrån sina förkunskaper och tidigare erfarenheter. Lärarna berättar att i historia och samhällskunskap ingår moment för att eleverna ska lära sig om historisk bildmanipulation och propaganda. Lärare och eleverna på studieförberedande program ger exempel från undervisningen i historia då läraren visade och förklarade hur eleverna kunde analysera en bild på John F. Kennedy där han enligt eleverna framställdes som en varm familjefar och att bilden därmed inte kan anses vara en objektiv källa. Eleverna på yrkesprogrammen uppger dock att lärarna inte har visat eller förklarat hur de kan granska andra sorters källor än text eller undervisat om hur algoritmer fungerar. Poddar har förekommit i undervisningen men lärarna har inte tagit upp fenomenet podd ur ett källkritiskt perspektiv. Av intervjuer med både lärare och elever framgår att lärarna främst undervisar om källkritik utifrån digitala källor, även om undervisningen vid några tillfällen i vissa kurser har behandlat tryckta källor. De tryckta källor som används är främst läroböcker och i någon mån tidningar. Lärarna berättar att de använder tidskrifter i undervisningen i historia. Enligt elever och lärare har lärare i svenska undervisat om hur olika textkällor kan användas för olika syften.

Informationssökning i olika källor

Granskningen visar att lärarna undervisar om informationssökning i olika källor men med en tonvikt på digitala, textbaserade källor. Undervisningen tar endast i begränsad utsträckning upp hur och vad som styr utfallet av sökningar på internet och vad som påverkar flödet i sociala medier. Eleverna och lärarna beskriver att undervisningen tar upp så väl textbaserat material, som bilder samt i någon mån filmer och sociala medier. Av intervjuerna framgår att undervisningen innehåller inslag där lärarna visar hur eleverna kan söka information i böcker och att de tryckta källor som förekommer i undervisningen främst utgörs av läromedel. Det framgår

även att lärare och skolbibliotekarie har tagit upp informationssökning i sökmotorer. Bibliotekarien har förklarat hur algoritmer i sökmotorer fungerar och i samhällskunskapskursen i år 1 fick eleverna på studieförberedande program lära sig om vad cookies är, samt kort om så kallade filterbubblor och algoritmer i sociala medier. Någon ger exempel på hur hen har visat eleverna att sökmotorer genererar olika sökträffar för olika individer trots att sökningarna har utgått från samma ord. Vidare framgår att undervisningen i källkritiskt förhållningssätt tar upp informationssökning i några databaser och i tryckta källor som exempelvis böcker, tidningar och tidskrifter.

Lärarna ger eleverna stöttning i användningen av det källkritiska förhållningssättet

Av granskningen framkommer att lärarna utformar uppgifter som ger eleverna möjlighet att använda ett källkritiskt förhållningssätt. Uppgifterna ger dock inte eleverna möjlighet att återkommande söka, granska och värdera olika sorters källor då undervisningens fokus främst ligger på textbaserade digitala källor. På Vilhelm Mobergsgymnasiet finns en tanke om progression i arbetet med källkritiskt förhållningssätt främst utifrån att eleverna ska förberedas för ett gymnasiearbete i år tre, men det är även så att undervisningen i några ämnen har utformats med tanke på ge eleverna allt större utmaningar i arbetet med källkritik. Även inom detta område framkommer skillnader mellan undervisningen på studieförberedande program och yrkesprogram. Det varierar mellan lärare hur aktivt de ger stöd och stödstrukturer till eleverna, samt vilket stöd och vilka stödstrukturer de tillhandahåller för att eleverna ska utveckla sina källkritiska ställningstaganden. Det framgår även av granskningen att lärarna i låg omfattning ger eleverna återkoppling på hur de har använt sig av ett källkritiskt förhållningssätt och hur de kan utveckla sina förmågor på området.

Källkritiskt förhållningssätt i uppgifter som eleverna får

Granskningen visar att eleverna får uppgifter som omfattar tillämpning av ett källkritiskt förhållningssätt. Det är dock vanligast att det är digitala textbaserade källor som exempelvis läromedel, medietexter och texter på olika webbsidor som eleverna får inhämta information ifrån, även om det förekommer inslag i undervisningen där de får förhålla sig till tryckta källor, bilder, ljud och film. Av intervjuerna framgår att eleverna ofta får uppgifter där det källkritiska förhållningssättet ingår som en naturlig del, men att det också förekommer uppgifter där det huvudsakliga syftet är att eleverna ska få använda, träna och utveckla sina källkritiska förmågor och sina kunskaper när det gäller informationssökning.

Undervisningen innehåller moment där eleverna får diskutera och pröva källors tillförlitlighet och trovärdighet. Enligt lärare och elever är det ett naturligt inslag i uppgifter i flera ämnen att eleverna ska söka, granska och värdera information. I andra ämnen är uppgifter som tränar elevernas källkritiska förmågor sällsynt. Eleverna berättar att de har haft uppgifter i ämnen som samhällskunskap och historia där de har fått söka och granska information. Bland annat beskriver eleverna som läser studieförberedande program om en skriftlig uppgift i samhällskunskap som innebar att söka fakta om ett fattigt land för att ta reda på varför det är fattigt och finna olika teorier om hur det skulle kunna gå att lyfta landet ur fattigdomen. De har även haft en uppgift där de skulle skriva om fakta utifrån olika politiska perspektiv. Uppgifterna i samhällskunskap är enligt eleverna liknande men utgår från olika teman. Eleverna beskriver vidare att det är vanligt med källkritiska inslag i uppgifter i svenska, men att så inte är fallet i svenska som andraspråk, engelska eller i naturvetenskapliga ämnen som exempelvis kemi. I undervisningen i samhällskunskap har eleverna som läser yrkesprogram haft en uppgift där de fick jämföra de fem senaste nyheter i sina flöden på sociala medier. De skulle ta reda på var de kom ifrån och diskutera dem med varandra. I en annan uppgift i samhällskunskap fick eleverna arbeta i grupper med att ta reda på vem som står bakom informationen i olika typer av källor – på Wikipedia och i ett antal böcker och tidningar. Eleverna skulle också ta reda på när informationen hade publicerats. Uppgifterna kan vara skriftliga men även vara i form av exempelvis öppna diskussioner i klassrummet med utgångspunkt i aktuella händelser, eller specifikt kursinnehåll som fördjupar kunskaperna i ett visst ämne. Undervisningen i samhällskunskap och historia innehåller uppgifter där eleverna får granska exempelvis nyhetsmedier, vetenskapliga artiklar, politiskt vinklat material, manipulerade bilder och sociala medier. Bland annat innebär uppgifterna att eleverna ska resonera kring källorna och bedöma trovärdigheten i dem för att avgöra om de är äkta eller manipulerade.

Av intervjuer med elever och lärare framgår att det skiljer sig åt mellan vad eleverna på studieförberedande program och yrkesprogram får för typ av uppgifter och i vilken omfattning undervisningen innehåller källkritiska aspekter. Granskningen visar att det främst är i kurser i gymnasiegemensamma ämnen som eleverna läser under år 2 och 3 som de i större utsträckning får granska och värdera källor, även om eleverna på yrkesprogram säger att de ofta får uppgifter i svenska som innebär arbete med informationssökning och källor. Lärarna beskriver uppgifter i exempelvis historia 2 där eleverna med utgångspunkt i olika bildkällor får diskutera hur bilderna har framställts och vad syftet med dem är, vilken målgrupp de riktar sig till och sanningshalten i budskapet. Eleverna får inledningsvis arbeta utan dator och bara tänka och resonera. Därefter får de söka information digitalt. Även i

samhällskunskap har eleverna fått analysera bilder i media för att sätta sig in i hur bilder påverkar vår känsla för och uppfattning av exempelvis politiker och politiska budskap. I historia 2 får eleverna även en uppgift där de ska analysera en minst 20 år gammal film som skildrar en historisk händelse eller epok, för att få förståelse för hur samtiden präglar den bild som filmen visar upp. Även om uppgifterna mestadels utgår från digitala textbaserade källor och i vissa ämnen bilder, beskriver lärare och elever att även tidningar, böcker, sociala medier, film och reklam förekommer i uppgifterna. Ibland sker det av en slump. En lärare berättar att i undervisningen i engelska 5 skulle eleverna träna skrivande. I samband med det valde några elever på eget initiativ att skriva fake news, vilket gav upphov till att undervisning i källkritik kom in i kursen i form av diskussioner om falska nyheter. Av intervjun med lärarna framkommer att eleverna i kurser som inte är gymnasiegemensamma får uppgifter som innebär att de tränar sitt källkritiska förhållningssätt. Ett par exempel som lärarna nämner är att eleverna i någon kurs har fått analysera reklam för flygbolag och med utgångspunkt i det sälja in en resa med en viss målgrupp i åtanke. I samband med den uppgiften diskuterade de även manipulation. På samhällsvetenskapliga programmet har eleverna i en inriktningskurs fått skapa egna bilder som signalerar ett annat värde än det som en ursprungsbild har som syfte att förmedla. Det framgår av intervjuerna att uppgifterna sällan innebär att eleverna ska söka, granska och värdera information i tryckta källor som exempelvis tidningar, tidskrifter, böcker, uppslagsverk eller liknande. Det förekommer även att lärarna kopierar upp exempelvis artiklar och att de i vissa ämnen använder läromedel att söka information i. Det finns elever som vet hur bildsökning går till, men varken elever eller lärare beskriver att det är något som eleverna har fått lära sig i undervisningen på Vilhelm Mobergsgymnasiet. Enligt eleverna är lärarna öppna för att eleverna använder olika sorters källor som exempelvis filmer, böcker och poddar i sina arbeten även om de inte undervisar eleverna om hur de då ska gå till väga.

På skolan arbetar lärarna med progression när det gäller att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt naturligt utifrån att kurserna i de gymnasiegemensamma ämnena blir mer avancerade, vilket ger eleverna på studieförberedande program större möjligheter än eleverna på yrkesprogrammen att utveckla sitt källkritiska förhållningssätt. Lärarna planerar för att utmaningarna ska öka allteftersom, men framförallt beskriver de att de förbereder eleverna inför gymnasiearbetet. Som exempel säger en lärare att hen i kursen historia 1 inleder med att introducera och förklara källkritiska begrepp och att eleverna därefter får söka information och tillämpa dem. Någon lärare säger att eleverna vänjs in i det källkritiska arbetet och att det vartefter blir allt mer självständigt. Eleverna på studieförberedande program säger

att lärarna ställer högre krav och att uppgifterna blir svårare efter hand. Av intervju med eleverna på yrkesprogrammen däremot framgår att elevernas upplevelse är att de inte får större utmaningar eller svårare uppgifter under kursernas eller utbildningens gång när det gäller källkritik.

Aktivt stöd och stödstrukturer för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt

Granskningen visar att eleverna får mycket individuellt muntligt stöd av lärarna, och i ibland får de också vissa stödstrukturer när de söker granskar och värderar information, men det råder stor variation mellan olika lärare och ämnen. Elever och lärare berättar att lärarna kontinuerligt uppmanar och påminner om ett källkritiskt perspektiv under arbetets gång och att det är det vanligaste sättet att ge stöd till eleverna. Av intervju med lärare och av lektionsobservationer framgår att lärarna ger handledning till eleverna genom att prata med dem om så väl information som presenteras i olika källor som kring hur källorna kan granskas och värderas. Lärarna ställer stöttande frågor och hänvisar till liknande uppgifter som eleverna har arbetat med tidigare. De går igenom texter som eleverna har läst, samtalar och resonerar med dem om texterna, till exempel när det gäller vem som ligger bakom en källa, och skriver upp det de kommer fram till tillsammans.

I vissa men inte i alla ämnen får eleverna stöd i deras tillämpning av ett källkritiskt förhållningssätt i form av dokument såsom checklistor eller lathundar. Av intervjuerna framkommer också att det också i exempelvis läromedlet i svenska finns stöd i form av en checklista. Det förekommer att lärarna tillhandahåller, rekommenderar och hänvisar till specifika källor som eleverna ska använda i uppgifterna, men eleverna förväntas också söka information på egen hand. Av samtliga intervjuer framgår att det inte finns några stöddokument som är gemensamma för Vilhelm Mobergsgymnasiet eller som används återkommande i undervisningen. Rektorn känner inte heller inte till om det finns något gemensamt stödmaterial som lärarna i flera ämnen använder sig av.

Återkoppling på användandet av källkritiskt förhållningssätt

Eleverna får i låg omfattning, och på olika sätt av olika lärare, återkoppling på hur de har använt sig av det källkritiska förhållningssättet. Lärare ger visserligen eleverna återkoppling både muntligt och skriftligt på uppgifter, men sällan specifikt på de källkritiska momenten söka, granska värdera. Lärare ger några exempel på hur de återkopplar till eleverna, men eleverna uppger att de sällan eller inte alls får återkoppling på hur de söker granskar och värderar källor. Av intervjuer med rektor och lärare framkommer att när lärare ger eleverna återkoppling, sker det på olika

sätt. Vissa lärare använder betygsmatriser, andra skriver kommentarer som relaterar till kriterier eller undervisningen och en tredje ger feedback på vilken information som finns med och sållats bort. I intervjuer med rektorn, lärare och elever framkommer att lärarna ger återkoppling till eleverna så väl muntligt som skriftligt och att återkopplingen ibland även gäller arbetet med källkritik och informationsökning. Återkopplingen på det källkritiska arbetet får eleverna främst muntligt under arbetets gång men även skriftligt och när arbetet är färdigt. Någon lärare beskriver att återkopplingen sker utifrån en betygsmatris och att hen går igenom uppgiften och de olika stegen i arbetet utifrån den. En lärare beskriver att hen i historia 1 ger personlig skriftlig feedback med kommentarer som exempelvis "Du använder begreppen...", "Har du tänkt på att..." och "Du uppfyller kriterierna genom att...". Någon annan lärare beskriver att hen ger feedback på vad i informationen som eleverna har tagit med i sin uppgift – vilken information som har sållats bort och vad det innebär. Eleverna på studieförberedande program berättar att lärarna i samhällskunskap och historia läser deras arbeten under processens gång och säger exempelvis när det är lämpligt att byta ut en källa eller när eleverna ska markera en passus som ett citat. Generellt upplever både elever på studieförberedande program och eleverna på yrkesprogram att lärarna fokuserar mer på att ge återkoppling på andra saker än hur de har arbetet med ett källkritiskt förhållningssätt.

Identifierade utvecklingsområden

I syfte att ytterligare höja verksamhetens kvalitet inom området bedömer Skolinspektionen att ett utvecklingsarbete behöver inledas inom följande:

- Rektorn, lärarna och skolbibliotekarierna behöver utveckla det systematiska samarbetet i frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.

Granskningen visar att det inte finns några överenskommelser kring undervisningen i källkritik mer än vad som nämns i skolans biblioteksplan, samt att det samarbete som finns lärarna emellan för att eleverna ska utveckla ett källkritiskt förhållningssätt sker främst inför gymnasiearbetet och för eleverna på studieförberedande program. Samarbetet på skolenheten för att diskutera övergripande frågor om källkritik och den tekniska utvecklingens roll och inverkan på undervisningen i flera ämnen, syftar främst till att skapa gemensamma strategier kring fusk och är kopplat till användandet av AI.

Skolinspektionen rekommenderar därför lärarna, skolbibliotekarierna och rektorn att inleda ett strategiskt samarbete i kollegiet för att skapa gemensamma förhåll-

ningssätt och strategier för hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt ska bedrivas på Vilhelm Mobergsgymnasiet och genomsyra hela utbildningen. Detta för att skapa en gemensam förståelse för vad som krävs för att samtliga elever oavsett program eller inriktning, ska utveckla ett källkritiskt förhållningssätt med utgångspunkt i respektive ämne och ge lärarna stöd i hur de kan hantera källkritiska frågor. Eftersom den tekniska utvecklingen sker i snabb takt ställer det krav på att det finns kända strategier som lärarna kan använda sig av i olika syften i undervisningen i källkritiskt förhållningssätt. Det ställer också krav på att skolan kontinuerligt uppdaterar sina källkritiska rutiner och strategier när det gäller källkritiskt förhållningssätt utifrån de förändringar som sker i samhället, samt att lärare och skolbibliotekarier har kännedom om och återkommande diskuterar dessa rutiner och strategier.

- Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen i källkritiskt förhållningssätt omfattar att söka, granska och värdera information i olika sorters källor.

Granskningen visar att vissa lärare återkommande behandlar källkritiskt förhållningssätt i undervisningen och att källkritik är närvarande i flera ämnen och på flera sätt, samt att undervisningen ger eleverna vissa verktyg att söka, granska och värdera information. Det framkommer dock att undervisningen främst fokuserar på digitala textbaserade källor och bilder men i låg utsträckning omfattar hur eleverna söker, granskar, tolkar och hänvisar till tryckta källor, filmer, ljud, alternativa medier och informationskanaler än de traditionella och hur det går till att söka information i databaser och i bibliotek. Undervisningen behandlar även i låg omfattning hur sökningar på internet begränsas av algoritmer och hur sökningar formuleras, vilket begränsar elevernas förutsättningar att ta ställning till vilken information som är relevant ur ett källkritiskt perspektiv. Inte heller omfattar undervisningen digital bildsökning. Att kunna söka, granska och värdera information i olika källor och medier med hjälp av olika verktyg är en viktig förutsättning både för att kunna vara en aktiv samhällsmedborgare och för att lyckas i vidare studier.

Skolinspektionen rekommenderar därför att rektorn och lärarna tar reda på vilka typer av källor som ingår i undervisningen om att söka, granska och värdera information i undervisningen i dagsläget. Med utgångspunkt i sådan information kan lärarna planera för hur det arbete som redan förekommer kan utvecklas och hur undervisningen i källkritiskt förhållningssätt kan utvecklas så att samtliga elever oavsett programtyp eller inriktning lär sig, och får regelbunden träning i, att söka information i exempelvis sökmotorer och databaser på internet, i uppslagsböcker, tidskrifter, böcker och i olika typer av massmedier med mera, med god medvetenhet. Undervisningen behöver dessutom i högre grad inkludera källkritiska aspekter

om vad som påverkar utfall av informationssökningar i olika källor, så att eleverna kan göra medvetna och kritiska ställningstaganden när de söker och förhåller sig till informationen oberoende av källtyp.

- Lärarna behöver ge eleverna konkret stöd i arbetet med källor samt tydlig och framåtsyftande återkoppling när det gäller att söka, granska och värdera källor för att eleverna ska kunna utveckla sitt källkritiska förhållnings-sätt.

Granskningen visar att eleverna visserligen får vägledning av lärarna för att eleverna ska uppnå en ökad självständighet i arbetet, men att få av lärarna ger eleverna konkret stöd och stödstrukturer, eller tydlig återkoppling på hur de söker, granskar och värderar källor.

Skolinspektionen rekommenderar därför att lärarna utarbetar medvetna strategier för hur de ska ge eleverna konstruktivt stöd att luta sig mot i arbetet med informationssökning och källkritiska ställningstaganden. Dessutom rekommenderar Skolinspektionen att lärarna framöver ger tydlig återkoppling till eleverna gällande utvecklingen av deras källkritiska förmågor när det gäller att söka, granska och värdera information. Tillgängliga stödstrukturer och konstruktiv återkoppling är viktigt för att eleverna ska kunna utveckla sina källkritiska förmågor och ageranden. Stödstrukturerna bör på ett tydligt sätt visa hur eleverna förväntas arbeta i de olika ämnen med det källkritiska perspektivet utifrån samtliga aspekter, att söka, granska och värdera information i olika sorters källor. Återkopplingen kan med fördel ske genom att läraren hänvisar tillbaka till de stödstrukturer som eleverna bör få när de ska ta sig an och arbeta med en uppgift.

På Skolinspektionens vägnar

X Arne Hellmark

Arne Hellmark
beslutsfattare
Signerat av: Arne Hellmark

X Maria B. Stiegsdotter

Maria B. Stiegsdotter
utredare
Signerat av: Maria Björkenborn Stiegsdotter

I den slutgiltiga handläggningen av ärendet har även utredare Lena Osvaldsson deltagit.

Bilaga 1: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Två lektionsobservationer
- Två gruppintervjuer med elever
- En gruppintervju med lärare och en skolbibliotekarie
- En intervju med rektorn

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från besöket för faktakontroll.

Kvalitetsgranskningen omfattar 30 gymnasieskolor hos både offentliga såväl som enskilda huvudmän. Urvalet omfattar en variation av skolor med avseende på geografisk spridning och storlek. Granskningen har genomförts av undervisningen i år 1 och 2 vid både yrkesförberedande och högskoleförberedande program i ämnena engelska, historia, naturkunskap (alternativt biologi, fysik, kemi), religionskunskap, samhällskunskap och svenska/svenska som andraspråk. Vid sidan av beslut till de granskade skolenheterna kommer även en övergripande rapport publiceras till våren 2024.

Bedömningsområden

Som underlag för bedömningarna har Skolinspektionens utredare använt sig av framtagna kvalitetskriterier, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet.

Inom respektive område granskas följande:

Bedömningsområde 1: Samarbete för att utveckla undervisningen om källkritik

I området granskas hur lärarna utvecklar undervisningen och håller sig uppdaterade i förhållande till en föränderlig samhälls- och teknikutveckling samt till elevernas vardag. Inom detta område är även samarbetet mellan lärare och med skolbibliotekens personal en viktig del för att utveckla skolans arbete och bidra till elevernas källkritiska förhållningssätt samt ge dem möjlighet att tillägna sig konkreta metoder för till exempel informationssökning. Lärarna behöver kunskap för att kunna undervisa eleverna om var och hur de hittar tillförlitliga källor samt balanserad information genom det som kallas sökkritik och källtillit. Lärarna behöver hålla sig uppdaterade så att undervisningen även kan innehålla moment om hur teknik och algoritmer påverkar källor och handlingar samt om hur den digitala tekniken utvecklas. I detta är en viktig del även de plattformar och forum

som eleverna får information från, vilket gör att lärarna behöver hålla sig uppdaterade även kring hur dessa sorterar och visar information.

Bedömningsområde 3: Källkritiken är ständigt närvarande i undervisningen och involverar olika källor och uttryckssätt

Området handlar om huruvida lärarna återkommande genomför undervisning om källkritiskt förhållningssätt i undervisningen. Forskningen visar att kombinationen av kunskapen inom ett ämne och dess vetenskapliga grund och förhållningssätt tillsammans med konkreta metoder för källkritiskt granskning och värderande är särskilt viktigt. Det är därför viktigt att lärarna kontinuerligt integrerar undervisningsmoment om kritiskt tänkande och ett källkritiskt förhållningssätt i respektive ämne.

Det är viktigt att undervisningen innehåller både teoretiska genomgångar och praktiska övningar av källkritiskt förhållningssätt och metod, och att dessa är ständigt levande/närvarande i undervisningen. Läraren behöver presentera olika källkritiska metoder som är relevanta utifrån ämnets vetenskapliga grund samt ge eleverna en möjlighet att reflektera över hur olika digitala källor och informationsflöden kan värderas utifrån olika vetenskapliga traditioner och metoder. Det är således av vikt att undervisningen involverar såväl text som bild, rörlig bild och ljud samt de plattformar som eleverna använder sig av.

Bedömningsområde 3: Eleverna får stöttning i användningen av källkritiskt förhållningssätt

I området granskas hur lärarna ger eleverna möjlighet att omsätta, utveckla och befästa sina källkritiska förmågor och förhållningssätt. För att utveckla elevernas källkritiska förhållningssätt är det viktigt att lärarna tar ansvar för och leder eleverna genom att medvetet skapa uppgifter med ett väl valt innehåll och med genomtänkta frågor som eleverna ska undersöka. Lärarens ledning och stöttning bör även innebära att eleverna får stöd och konstruktiv, åldersanpassad feedback för att utveckla ett källkritiskt förhållningssätt i förhållande till både digitala och tryckta källor. En annan viktig aspekt är att eleverna ges stödstrukturer, till exempel tydliga instruktioner för hur de ska arbeta eller modeller för hur saker ska presenteras, men de kan också utgöras av vägledning från läraren i konkreta situationer, exempelvis stöd i form av ändamålsenliga och genomtänkta frågor. Allteftersom kunskapen och förmågorna utvecklas över tid finns det möjlighet att minska stödstrukturernas omfattning samtidigt som uppgifterna bör stötta en progression och ge eleverna möjlighet att lära sig använda olika typer av källor samt lär sig deras styrkor och brister.

Det är viktigt att läraren utmanar eleverna att tänka utanför ramarna och ifrågasätta deras antaganden om den information de tar del av och som de undersöker samt producerar inom undervisningen. Uppgifterna bör även omfatta

källkritiska tillvägagångssätt i olika typer av digitala verktyg, olika typer av källor och former av uttryck och ge eleverna möjlighet att arbeta mer fritt med undersökande uppgifter.

Mer information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida:

[Undervisningen i källkritiskt förhållningssätt – fokus gymnasieskolan \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/om-skolinspektionen/om-utredningarna/utredning-2018-2019/undervisningen-i-kallkritiskt-forhallningssatt-fokus-gymnasieskolan)

Bilaga 2: Författningsstöd

Gymnasieskolans syfte är enligt **skollagen** (2010:800) bland annat att ge en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier samt för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. Utbildningen ska utformas så att den främjar social gemenskap och utvecklar elevernas förmåga att självständigt och tillsammans med andra tillägna sig, fördjupa och tillämpa kunskaper (15 kap. 2 § skollagen). Enligt **läroplanen** ska eleverna kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta. [...] Genom studierna ska eleverna stärka grunden för det livslånga lärandet. Förändringar i arbetslivet, digitaliseringen och den tekniska utvecklingen, internationaliseringen samt miljöfrågornas komplexitet ställer nya krav på människors kunskaper och sätt att arbeta. [...] I ett allt mer digitaliserat samhälle ska skolan också bidra till att utveckla elevernas digitala kompetens. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur digitaliseringen påverkar individen och samhällets utveckling. Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik. De ska också ges möjlighet att utveckla ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt till digital teknik, för att kunna se möjligheter och förstå risker samt för att kunna värdera information (Förordning om läroplan för gymnasieskolan [SKOLFS 2011:144], Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Gymnasieskolans uppdrag).

I **läroplanen** anges vidare att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program kan använda sina kunskaper som redskap för att bland annat kritiskt granska normer, påståenden och förhållanden, kan använda såväl digitala som andra verktyg och medier för bland annat kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning och lärande, kan använda bibliotek och deras resurser samt har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv och förmåga att kritiskt granska och bedöma det de ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Mål). Enligt läroplanen ska läraren i undervisningen utnyttja de kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång samt organisera och genomföra arbetet så att eleven bland annat får möjlighet att använda digitala verktyg på ett sätt som främjar kunskapsutveckling (Lgy 11, 2.1 Kunskaper, Riktlinjer). Alla som arbetar i skolan ska, i skolans arbete med normer och värden, uppmärksamma de möjligheter och risker som den ökande digitaliseringen medför (Lgy 11, 2.2 Normer och värden, Riktlinjer).

Av **skollagen** följer att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor (2 kap. 9 skollagen). Enligt **läroplanen** har rektorn ett särskilt ansvar för att utbildningen utformas så att alla elever, för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, ges handledning och får tillgång till och förutsättningar att använda läromedel av god kvalitet samt andra lärverktyg för en tidsenlig utbildning, däribland skolbibliotek och digitala verktyg. Rektor ansvarar vidare för att lärare och annan personal får möjlighet till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjlighet att dela med sig av sin kunskap samt att lära av varandra för att utveckla utbildningen. Rektor har därtill ansvar för att skolbibliotekets verksamhet används som en del i undervisningen och för att stärka elevernas språkliga och digitala kompetens (Lgy 11, 2.6 Rektorns ansvar).

I **ämnesplaner** för engelska, historia, religionskunskap, samhällskunskap, svenska, svenska som andraspråk, naturkunskap, biologi, fysik och kemi anges bland annat följande avseende respektive ämnes syfte. Undervisningen i engelska ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor. I historia ska eleverna ges möjlighet att söka, granska, tolka och värdera olika typer av källor och att använda digitala verktyg för att söka information från olika medier. I religionskunskap ska ge eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor i digital och annan form, diskutera och argumentera. I svenska och svenska som andraspråk ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor och ge eleverna förutsättningar att utveckla sin förmåga att orientera sig, läsa, söva och kommunicera i en vidgad digital textvärld med interaktiva och föränderliga texter. I naturkunskap ska undervisningen syfta till att eleverna bland annat utvecklar förmåga att kritiskt värdera och ta ställning i frågor som har ett naturvetenskapligt innehåll. I biologi, fysik och kemi ska undervisningen bidra till att eleverna utvecklar förmåga att kritiskt värdera och skilja mellan påståenden som bygger på vetenskaplig respektive icke-vetenskaplig grund. I ämnesplan för samhällskunskap anges att ett komplext samhälle med stort informationsflöde och snabb förändringstakt kräver ett kritiskt förhållningssätt och eleverna ska därför ges möjlighet att utveckla ett sådant. Det omfattar förmåga att söka, strukturera och värdera information från olika källor och medier samt förmåga att dra slutsatser utifrån informationen. Eleverna ska ges förutsättningar att utveckla förmåga att söka, kritiskt granska och tolka information från olika källor samt värdera källornas relevans och trovärdighet.

Bilaga 3: Mall för huvudmannens redovisning

Detta formulär kan användas som stöd för er när ni redovisar hur ni har arbetat med de utvecklingsområden som Skolinspektionen har identifierat i samband med den regelbundna kvalitetsgranskningen.

Redovisningen av vidtagna åtgärder ska fastställas av huvudmannen.

Utvecklingsområde 1: Rektorn, lärarna och skolbibliotekarierna behöver utveckla det systematiska samarbetet i frågor som rör undervisningen i källkritiskt förhållningssätt.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?
Utvecklingsområde 2: Rektorn, tillsammans med lärarna, behöver se till att undervisningen i källkritiskt förhållningssätt omfattar att söka, granska och värdera information i olika sorters källor.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:

Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?
Utvecklingsområde 3: Lärarna behöver ge eleverna konkret stöd i arbetet med källor samt tydlig och framåtsyftande återkoppling när det gäller att söka, granska och värdera källor för att eleverna ska kunna utveckla sitt källkritiska förhållningssätt.
Redovisa vilka åtgärder som genomförts:
Beskriv hur skolenhetens/verksamhetens kvalitet utvecklats avseende utvecklingsområdet:
Beskriv de effekter som eventuellt förväntas på längre sikt:
Beskriv eventuella ytterligare åtgärder som planeras:
En viktig del i Skolinspektionens arbete är att ta del av elevernas synpunkter om sin skolsituation i våra utredningar. Vi skulle därför vilja veta om ni återkopplat vårt beslut till eleverna och i så fall på vilket sätt?
